

Handelsanställdas förbunds yttrande över SOU 2025:25 "Arbetslivskriminalitet – upplägg, verktyg och åtgärder, fortsatt arbete"

Handelsanställdas förbund (härefter Handels) har beretts möjlighet att inkomma med ett yttrande avseende ovanstående SOU 2025:25 i egenskap av remissinstans.

I direktivet för föreliggande utredning identifierades kroppsvårdsbranschen som en av riskbranscherna att titta särskilt på. Handels organiserar arbetstagare i denna bransch och är i den kapaciteten berörda av föreliggande utredning. Det bör dock påpekas att förbundet företräder arbetare i flera andra branscher, varav handeln är den största branschen. Vi kan utifrån detta konstatera att arbetslivskriminalitet är ett stort samhällsproblem som i olika former tar sig uttryck i andra branscher än de som utpekade som riskbranscher. Det finns, som utredningen noterar, ett behov av ett helhetsperspektiv utifrån vilken det sker en långsiktig styrning, verktyg som gör att styrmedel faktiskt används, kunskapsspridning och tillräckliga resurser avsatta till brottsbekämpande och preventiva åtgärder. Vi ser också positivt på hur utredningen sätter en betoning på vikten av en bred dialog där arbetsmarknadens parter fyller en viktig roll.

Handels vill betona vikten av att dessa slutsatser förvaltas i ett fortsatt arbete med att utveckla en sammanhållen strategi för bekämpningen av arbetslivskriminalitet.

Våra ställningstaganden och synpunkter är uppdelade i två avdelningar.

I en första diskuterar hur Handels ser på utredningens innehåll i förhållande till våra erfarenheter av kroppsvårdsbranschen. Av denna del framgår vad vi saknar från utredningen.

I en andra del diskuterar konkreta förslag som utredningen lägger.

Handels synpunkter gällande utredningen i förhållande till kroppsvårdsbranschen

Utredningen beskriver förtjänstfullt de problem kopplade till arbetslivskriminalitet som förekommer inom kroppsvård.

Arbetskraftsexploatering, falska egenföretagare, skatteundandragande, bedrägerier och allvarliga arbetsmiljöproblem är aspekter av problembilden. Flera av utredningens förslag kan råda bot på de problem som beskrivs, men det finns också problembeskrivningar som antingen saknar ett fullständigt eller konkret lösningsförslag. Dessa kommer nu diskuteras.

Arbetsmiljö

Handels hade gärna sett att utredning kom med fler konkreta förslag som riktar sig mot arbetslivskriminalitet som är arbetsmiljörelaterad. Just med avseende på kroppsvård skulle Handels velat se utredningen lägga förslag på krav på registrering av verksamhet hos kommunen.

Inom kroppsvård risker arbetsmiljön för de anställda leda till hälsoproblem då kemikaliehantering förekommer och ventilationen vid till exempel nagelvård i många fall är undermålig. Ett grundläggande problem här är att det finns fundamentala brister i möjligheterna att genomföra tillsyn. Som utredningens noterar krävs varken tillstånd för att öppna en kroppsvårdsverksamhet eller ett register hos kommuner. Effekten är att det blir svårt för kommuner att kunna bedriva tillsyn.

Därför anser vi att det är olyckligt att inget förslag presenteras kring krav på att registrera skönhetsverksamhet hos kommunen. Det innebär att dagens situation, där kommunerna har ansvar för tillsyn över lokaler för hygienisk behandling men i praktiken inte har kunskap om var sådan verksamhet bedrivs, kvarstår.

Förbud mot återbetalning av lön

Ett både utbrett och allvarligt problem inom kroppsvårdsbranschen är att arbetsgivaren kräver återbetalning av lön från arbetstagare i svag och sårbar

position. Utifrån vårt perspektiv är det därför oerhört angeläget att den lagstiftning som ska råda bot på problemet är solid och träffsäker. I utredningen diskuteras den norska modellen med en straffrättslig kriminalisering av lönestöld. Utredningen väljer att inte lägga något sådant förslag med hänvisning till att *"en straffrättslig bestämmelse som blir tillämplig i samtliga fall där arbetsgivaren bryter mot sin civilrättsliga förpliktelse att betala ut lön skulle vara främmande för det svenska rättssystemet"*. Detta är central utgångspunkt för att utredningens konkreta förslag sedermera rör sig inom det civilrättsliga fältet.

Men utredningen konstaterar också att *"den norska bestämmelsen kan utgöra inspiration även för svenskt vidkommande"*. Delegationen gör bedömningen att det finns skäl att överväga ett rent förbud mot återbetalning av lön kopplat till en straffrättslig påföljd i vissa fall. Ett villkor som utredningen diskuterar är att återbetalningen skulle innebära en oerättigad vinst för arbetsgivaren.

Handels vill betona vikten av att dessa konstateranden beaktas och följs upp i en djuplodande utvärdering av möjligheten att införa förbud mot att kräva återbetalning av lön under vissa omständigheter. Innan en sådan utvärdering är gjord går det varken att förorda eller förkasta en sådan idé. Därav bör en genomlysning göras.

Falska egenföretagare

Falska egenföretagare lyfts av utredningen som en del av problembilden med avseende på arbetslivskriminalitet både när det gäller kroppsvård och flera andra branscher som transport och bygg. Trots detta saknas det förslag i utredningen som träffar utsatta arbetare som befinner sig i en sådan position. Samtliga tyngre förslag i utredningen för ökad trygghet bygger på att det finns ett konstaterat anställningsförhållande. Handels noterar att det är förklarligt sett till utredningens uppdragsbeskrivning men finner det olyckligt att utredningen är avgränsad bort från den utsatthet som kan vara kopplat till det falska egenföretagandet.

Handels synpunkter på konkreta förslag i utredningen

Begränsning av subventionerade anställningar

Handels delar delegationens slutsats att skyddet för välfärdssystemen behöver stärkas. Vi har länge pekat på missbruket av subventionerade anställningar. Därför ser vi det som positivt att delegationen

uppmärksammar vikten av att Arbetsförmedlingens anslag är tillräckligt stort för att utöka kontrollerna. Handels ser också positivt på förslaget kring en översyn av utformningen av nystartsjobben och vill se en begränsning av antalet subventionerade anställningar per arbetsgivare. Handels vill se en snar översynen med fokus på hur nystartsjobben kan begränsas. Några ytterligare effektutvärderingar för att överväga huruvida en begränsning bör ske behövs ej.

Ny lag med rätt till lön för arbetstagare med arbetstillstånd

Handels tillstyrker föreliggande förslag i utredningen. Utredningens författningsförslag innebär att det antas att arbetstagaren har rätt till lön, ersättningar och arbetstid motsvarande det anställningsavtal som låg till grund för Migrationsverkets beslut om arbetstillstånd "om arbetstagaren inte visar annat". Detta innebär en presumtion till fördel för arbetstagaren mot hur det ser ut idag, i händelse av att arbetstagare inte fått ut den lön som den har rätt till enligt avtal. Handels ser detta som rimligt sett till det underläge som arbetstagaren ofta befinner sig i, men vill påtala att arbetstagaren likväl kommer finna sig i en svag position om denne vill bryta presumtionen i händelse av att den faktiska arbetsinsatsen överstigit värdet av avtalet till grund för Migrationsverkets beslut. Här hade Handels velat se en sänkt bevisbörda för arbetstagaren.

Författningsförslaget gör också gällande att *"om inte arbetsgivaren eller arbetstagaren visar annat ska den period under vilken arbete har utförts anses vara 3 månader."* Detta innebär i praktiken att om inte arbetstagaren kan bevisa att man arbetat längre än tre månader så är det denna tid som man kan kräva lön för. Handels vill påtala att detta är en mycket kort tid och hade gärna sett ett övervägande i utredningen om att grundantaget skulle varit längre tid än 3 månader. Det ter sig rimligt att avtalets längd också är det vad som ersätts i en tvist.

Sanktionsavgift för brott mot arbetstillståndsvillkor

Handels tillstyrker införandet av en sanktionsavgift. Idag saknas ekonomiska påföljder för när arbetsgivaren inte uppfyller villkoren för ett beviljat arbetstillstånd och detta leder till återkallelse eller att förlängning nekas. Det måste vara kännbart att som arbetsgivare missköta sig eller medvetet utnyttja arbetstagare i en svag ställning och det behöver finnas konsekvenser som har en avskräckande effekt. Därav hade Handels gärna sett utredningen överväga en högre sanktionsavgift än den föreslagna om ett prisbasbelopp som

grundplatta. Vi finner inte utredningens motivering till nivån tillfredsställande.

Tidsbegränsat uppehållstillstånd för att hävda sin rätt

Utredningen föreslår att den nya lagen om rätt till lön för arbetstagare med arbetstillstånd ska åtföljas av möjligheten att få tillfälligt uppehållstillstånd vid tvist. Handels tillstyrker detta och finner det nödvändigt att den möjligheten finns för att arbetaren ska ha modet, incitamentet och tryggheten att väcka talan. Därtill finns som utredningen noterar klara praktiska fördelar för en rättsprocess med att den som väcker talan befinner sig i landet.

Därtill kommer det av utredningens förslag att den papperslöse som företräds av DO eller fack i en tvist om lön också ska ha rätt till tidsbegränsat uppehållstillstånd. Handels tillstyrker även detta, givet att DO och arbetstagarorganisationer får de roller som utredningen föreslår.

DOs och arbetstagarorganisationers föreslagna roll i att företräda papperslösa i tvist om lön

Handels sympatiserar med utredningens ambition att stärka rätten för papperslösa som utnyttjas och öka deras möjlighet att väcka talan för att driva lönekrav jämt mot arbetsgivaren. Handels ser dock ett behov av ytterligare utvärderingar och överväganden innan den föreslagna ordningen av att DO ges talerätt i fall då en arbetstagarorganisation inte företräder den papperslöse kan vara aktuell. Det förekommer alltjämt oklarheter i beskrivningen av DOs roll och ansvar, samt kring hur ansvaret ska kunna koordineras på ett praktiskt sätt mellan DO och arbetstagarorganisationer.

Handels är principiellt positiva till att arbetstagarorganisationer som företräder papperslösa ska kunna få statsbidrag för det. Men utredningens förslag om 50 % kostnadstäckning och ett maxtak på 300 000 euro per organisation per tre år inte är tillräckligt. Allt under full kostnadstäckning innebär att resurser kommer att tas från medlemmar till att företräda icke-medlemmar, vilket är problematiskt och svårförsvarligt. Handels ställer sig också frågande till taknivån. Rimligen borde den maximala ersättningen vara knuten till arbetsinsatsen, vilken i sin tur beror på efterfrågan och den är i dagsläget okänd.

Det är inte bara kostnads- och ersättningsaspekter som behöver klarläggas ytterligare med avseende på arbetstagarorganisationers eventuella roll i att företräda papperslösa. Även själva aspekten av att företräda icke-medlemmar skulle behöva ytterligare översyn. Hur skulle det gå till i den fackliga kontexten? Man kan dessutom fråga sig om den mest lämpliga och effektiva lösningen är att enskilda förbund får ersättning för att hantera ärenden inom sina avtalsområden. Finns möjligheten till stordriftsfördelar genom någon form av centralisering inom ramen för den fackliga gemenskapen? Detta är ytterligare en fråga som ett fortsatt utredningsarbete behöver ge svar på.

Statsbidrag till organisationer som hjälper utsatta för människohandel

Handels är positiva till utredningens förslag om att ändra förordning (2022:722) om statsbidrag för visst våldsförebyggande arbete så att så att den innefattar människohandel för alla ändamål. Med en sådan förändring skulle det bli möjligt för organisationer i civilsamhället att få stöd för åtgärder riktat mot offer för arbetskraftsexploatering. Vi delar utredningens uppfattning om att det saknas en välfungerande stöd- och skyddsprocess för arbetskraftsexploaterings offer och ser denna förordningsändring som ett steg i rätt riktning.

Med vänlig hälsning

HANDELSANSTÄLLDAS FÖRBUND

Linda Palmetzhofer
Förbundsordförande

Martin Briland Rosenström
Utredare

Jenny Wrangborg
Utredare